

РЕЦЕНЗІЇ

ХУДОЖНІЙ ПРОФІЛЬ ТАЛАНОВИТОЇ ПОЕТЕСИ

(Ференц Н. Художній світ Христини Керити: Літературно-критичний нарис. – Ужгород: Ліра, 2014. – 144 с.)

Творчість поетеси-вісімдесятниці Христини Керити займає особіне місце в сучасному літературному процесі. Її лірика яскраво оприявнює світ тонкої жіночої душі й суголосна з поезією Ліни Костенко та Ірини Жиленко. Щоправда, доробок Х.Керити, незважаючи на оригінальність її поетичного голосу, ще не був предметом ґрунтовного й системного вивчення.

Талановитій закарпатській письменниці, на мое переконання, дуже пощастило, що її лірикою відразу, вже після виходу першої збірки «Березневі заручини» (1981), зацікавилася авторитетний філолог, фаховий теоретик літератури та дослідник письменства Закарпаття Надія Ференц. Особисте знайомство та багатолітня дружба з обдарованою поетесою, глибоке розуміння й відчуття специфіки художнього слова дали можливість відомому науковцю багатогранно проникнути в художній світ авторки. Спочатку були публікації в періодиці («Молодь Закарпаття», «Закарпатська правда»), далі наукові статті в літературознавчих фахових журналах («Науковий вісник Ужгородського університету» та «Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства»), потім окремі розділи в монографічних виданнях «Поезія і поети Закарпаття» і «Поетичні горизонти Закарпаття» та передмови до таких видань поезій письменниці, як «У затінку літа» (2005) та «У долонях світанку» (2012). І як наслідок, нещодавно Н.Ференц опублікувала у видавництві «Ліра» літературно-критичний нарис «Художній світ Христини Керити».

Ця книга вдало й продумано структурована. Основну її частину займає наукове осмислення життєвого й творчого шляху поетеси, за хронологічним та тематичним принципом оформлене в окремі, відповідно названі розділи. З метою якнайповніше окреслити художній профіль Христини Керити дослідниця добирає влучні й місткі цитати, які добре відображають суть кожного з розділів.

Цілом умотивовано в першій частині «Я в березні народжена...» представлено життєву долю письменниці й здійснено загальний огляд її творчої біографії. Дитинство у мальовничому карпатському селі, навчання в Хусті та Ужгороді, щасливі та трагічні повороти долі, дарований Богом поетичний хист зумовили появу майстерних ліричних збірок – «Березневі заручини» (1981), «Чекання дива» (1983), «На руїнах храму» (2001), «У затінку літа» (2005).

У другому розділі Н.Ференц звертається до аналізу поезії Х.Керити, зокрема такого її суттєвого сегменту, як пейзажна лірика. Дослідниця простежує образно-асоціативну лабораторію поетеси, звертає увагу на образ Карпат, детально аналізує поетику кольору, вказує на те, що Х.Керита вдало передає динаміку природи через зорові та слухові образи, поетизацію природних явищ – вітру, дощу, спеки, грому, елементів рослинного та тваринного світу.

Як і в ліриці Л.Костенко, ключовими для закарпатської мисткині є топоси лісу та саду. Вона вдається до олюднення природи, однак, за твердженням дослідниці, «персоніфіковані образи природи вона вміє наповнити суворою правдою життя» (с.39). Н.Ференц з'ясовує, як відображено добовий та річний цикли у природі, зазначаючи, що «персоніфікуючи світ, вона створила цікаві портрети кожної пори доби» (с.15). У цілому ж «через природу вона осмислює естетичні та духовні вартості людини» (с.40).

Логічним продовженням другого розділу є наступний, у якому Н.Ференц аналізує пейзажні вірші поетеси, в яких домінує екологічна проблематика. Найбільш потужно ця тема зазвучала у збірці «На руїнах храму». Це вірші «В малої річки пересохло горло», «Вози чумацькі ходять лиш по небу», «Напевно, нам замислитись пора», «Лишилися людям спогади й руїни», «Все сплуталось у голові Землі», «Щось навколо діється негоже», «Що ми своїм нащадкам зберегли» та багато інших. Х.Кериту хвилюють проблеми байдужого ставлення людини до природи, порушення гармонії між ними, нищення природних багатств:

Що ми своїм нащадкам зберегли:

Руді ліси і ліси полонини?

І мертва риба б'ється в береги,

І плаче над проваллям тінь калини.

Своєрідним психологічним тренінгом для ліричної героїні Христини Керити є повернення до світу дитинства, занурення у фантастично-казкову реальність. Цей аспект художнього мислення поетеси розкрито в розділі «Постіймо трохи на краєчку казки».

Окрему увагу зосереджує дослідниця на солярній символіці, адже «образи небесних світил домінують у пейзажній та інтимній ліриці поетки» (с.49). У цьому розділі аналізуються образи сонця, місяця, зір, вогню, що творять, за визначенням

авторки монографії, «своєрідний поетичний космос» і мають «яскраво виражений концептуальний характер».

Концепція часу та мотив швидкоплинності людського життя – одвічні теми української та світової філософської поезії. Притаманні вони й ліриці Х.Керити. Саме вірші філософсько-медитативного характеру досліджує Н.Ференц у розділі «Життя минає швидко, як цунамі», наголошуючи, що «категорія часу в ліриці Х.Керити пов'язана з архетипними образами швидкоплинної ріки і дороги, які передають динаміку життя» (с.53-54).

Особливо майстерною, поетично витонченою є інтимна лірика Х.Керити. Н.Ференц ґрунтовно осмислює її в розділі «Я вічна у любові, не житті» і представляє еволюцію інтимного переживання ліричної героїні від емоційно піднесених мажорних у ранній поезії до болісно трагічних, зумовлених передчасною втратою коханого чоловіка:

Коли тебе від мене вкрала ніч,
Погасли кольори усі на світі
І день охрип і не відводив віч,
Він був за мить оцю страшну в одвіті.
І серце захлинулось на межі,
Хоча зоря була над нами рання.
Біля порогу вмовклої душі
Осиротіле плакало кохання.

Наскрізним у ліриці Х.Керити є мотив пам'яті, що особливо скристалізувався в збірці «На руїнах храму». Цей мотив, за спостереженням дослідниці, має широкий діапазон й увиразнюється культурологічними та історичними асоціаціями, що засвідчують інтелектуалізм як прикметну рису індивідуального стилю письменниці.

Звичайно ж, талановита поетеса не залишається осторонь актуальних проблем сьогодення. Їх художнє осмислення зумовлює наявність у багатьох віршах публіцистичного пафосу, сатиричних та інвективних інтонацій, культурологічних та історіософських паралелей.

Н.Ференц резюмує, що «через усю творчість Христини Керити проходить образ душі» (с. 79). Саме через цей образ висвічуються різні аспекти буття ліричної героїні. Таку ж роль відіграють елементи фольклорної поетики.

Не можна оминати увагою дитячу лірику Христини Керити. У розділі «У світі дитинства» Н.Ференц аналізує твори, що увійшли до книжки «Ви чули про гнома?». Вони «будять у маленьких читачів фантазію, розвивають асоціативне мислення» (с.82). У них Х.Керита майстерно поетизує природу, враховуючи особливості дитячого світо-

сприйняття, ненав'язливо прищеплює одвічні морально-етичні пріоритети – доброчинство та любов до праці.

«Активізації пізнавальної діяльності дитини, творчого мислення сприяють загадки, – слушно вважає дослідниця. – Вони вчать думати, розвивають творчу уяву і допитливість» (с.87). Як педагог і мама двох дітей, Х.Керита добре відчуває й розуміє специфіку дитячої психології та логіки. Завдяки цьому їй вдалося створити «виразні, рельєфні портрети соняшника, їжака, рака, білочки, півня» (с.87).

Доречно згадає авторка монографії й роботу Х.Керити з творчою молоддю, а саме її діяльність як літконсультанта при газеті «Молодь України», а зараз Спілки письменників Закарпаття, керівника літературної студії «Джерело», упорядника кількох збірок молодих авторів. Письменниця прищеплює любов до художнього слова й на уроках з української мови та літератури в школі як учитель-філолог.

Спостереження над літературним доробком Х.Керити Н.Ференц завершує сподіваннями на подальші творчі здобутки й такими міркуваннями: «Сила лірики Христини Керити – у прагненні бачити світ по-своєму, неповторно. А живить це прагнення щира і трепетна любов до життя і рідного краю – «зеленого царства сосен і ялин». Про що б не писала Христина Керита, а серце її і думка звернені до Карпат, природи рідного краю» (с.90).

Варто зазначити, що рецензована праця є науково-популярним виданням, розрахованим на широке коло читачів. Книга цікаво й легко читається, добре сприймається і засвоюється. Виклад матеріалу в ній доступний, логічний, послідовний. Збагачує видання наявність бібліографії творів, окремих публікацій та рецензій і статей Х.Керити, а також літератури про її життя і творчість. Вдало ілюструють міркування науковця вибрані твори поетеси, серед яких кращі зразки філософсько-медитативних, пейзажних та інтимних віршів.

Зриміше уявити силует обдарованої поетеси допомагають світлини, на яких зафіксовано письменницю в різних іпостасях – юної дівчини-студентки, дбайливої дружини, матері та бабусі, авторитетного вчителя-філолога, літконсультанта, надійної колеги та подруги.

У цілому ж науково-критичний нарис Надії Ференц представляє новаторський погляд на сучасний літературний процес Закарпаття, зокрема таку його суттєву складову, як лірично витончена, майстерна поезія Христини Керити.

Евеліна Балла,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури УжНУ

Одержано 24.06.2014 р.